

DAGENS FRÅGOR

Efter MacMillan

Att Harold MacMillan inom en tämligen snar framtid skulle ha lämnat ledningen för det konservativa partiet, och därmed regeringen, stod klart för alla även sedan han överraskande framgångsrikt lyckats rida ut stormen under den akuta Profumokrisen. Uppenbart är dock, att hans oväntade insjuknande — inte för inte har han själv fastslagit att premiärministerposten kräver en oxes konstitution av sin man — påskyndade maktskiftet. Själva de utdragna, hetsiga och delvis pinsamma konflikterna och förhandlingarna tyder på att den ofrånkliga successionsfrågan ännu icke hunnit att tillräckligt beredas i de diskreta former som brukar utmärka det engelska konservativa partiet i dessa fall.

Som bekant rådde ingen brist på tänkbara efterträdare av den »yngre» typ som i Kennedys tid kommit på modet och på många håll ansetts självklart nödvändig om den brittiska högern skulle ha en verklig chans att ta hem spelet mot labour under Wilson i den snart stundande valstriden. Herrar Heath, Hailsham, Maudling och Macleod hade alla ivriga förespråkare; ingen av dem har heller låtit omgivningen sväva i ovisshet om sina aspirationer på premiärministerposten. En annan sak är, att det med tanke på de minst sagt ovissa valutisikterna kan vara tvivel underkastat, om någon av dessa gentlemän innerst inne åstundade att träda till just nu.

För dem alla torde det te sig minst lika lockande att under en övergångstid lämna ansvaret till en annan kraft, för att vid ett senare tillfälle med oförbrukad prestige stiga fram och leda partiet uppåt: en återhämtning måste dock rimligen inträffa förr eller senare.

Hur som helst gick det alltså på annat sätt. De relativt litet kända krafter som styr i partiets viktigare personfrågor gav utslag i annan riktning. Relativt snart stod det klart att valet skulle komma att stå mellan vice premiärministern Butler och utrikesministern lord Home, ett namn som väl ännu för ett par år sedan skulle ha tätt sig helt otänkbart i sammanhanget.

Det faktum att en så utomordentligt kapabel och på snart sagt alla viktigare områden meriterad man som Butler än en gång blev förbigången har gett upphov till yppiga spekulationer om en konflikt mellan den mer »liberalt» och »progressivt» inställda riktning som denne företräder — det var som bekant han som mer än någon annan bidrog till partiets hårdhänta men nödvändiga modernisering efter valnederlaget 1945 — och en mera gammaldags högerflygel, som nu skulle ha dragit det längsta strået. Kannstöperier av denna art förefaller knappast särskilt starkt grundade. Det står fast, att lord Home uppenbarligen varit MacMillans egen kandidat — och MacMillan har ju om någon personifierat konservatismens resoluta anpassning till det moderna välståndets och medelklassamhället, utan hinder

av sin personliga stil och bakgrund. Den rimligare förklaringen till att Butler ännu en gång sett sina förhoppningar gäckade torde vara den enkla och brutala som uttrycktes av Sir Winston Churchill vid förra tillfället, efter Suez: »Det tråkiga med RAB är att han inte har tillräckligt mycket politisk sex appeal.» En i allo förträfflig man — men inte med tillräcklig förmåga att entusiasmera och charmera.

Finns det då någon sannolikhet för att Home kommer att visa sig uppgiften vuxen? Valet är onekligen överraskande, men just när det gäller honom torde det finnas särskilt starka skäl att inte fälla alltför tvärsäkra omdömen innan erfarenheten gett något hållbart material att bygga på. När han blev utrikesminister för tre år sedan väckte detta en storm av kritik — han var relativt okänd, utnämningen antogs allmänt vara ett utslag av premiärministerns kända svaghet för att omge sig med grevar och baroner, det förutsattes som självklart att den nye utrikesministern skulle bli ett osjälvständigt verktyg åt regeringschefen. Som bekant tog saken raskt en annan vändning: lord Home grep diskret men fast tyglarna i Foreign Office i egna händer, framträdde med markerad fasthet såväl mot Moskva som inför de afrikanska problemen och tillvann sig snart allmän respekt för både begåvning och karaktärsstyrka.

En kuriös missuppfattning om den nye premiärministern är att han skulle vara något av en politisk amatör. Intet kan gärna vara felaktigare. Trots sin ålderdomliga titulatur — som han nu avstått ifrån — borde han snarare karakteriseras som yrkespolitiker. Ledamot av underhuset vid 28 års ålder, premiärministern Chamberlains sekreterare under många år, minister för Skottland i fyra år, utri-

kesminister i tre — för en amatör onekligen en ganska imponerande meritlista.

Intet tyder på att den brittiska kungen kommer att läggas om på något mera väsentligt sätt, varken premiärministerns person eller uppsättning av hans medarbetare. Att Butler trots besvikelsen lojalt står kvar på den enda post som gärna kunda komma i fråga, är en garant för kontinuitet, liksom ett tecken på att Tories än en gång tillämpar sin gamla taktik att sluta leden inför valstriden mot en gemensam motståndare utan hänsyn till tidigare personmotsättningar och rivaliteter. Närvaron i ministären av Maudling och Heath — den senare f. ö. en av de ivrigaste tillskyndarna av Homes kandidatur! — är ytterligare garanti för att någon brytning med den progressiva, moderna inställningen inte kommer i fråga.

Konsumtionsproblem i Sovjet

Under den XXII. partikongressens epok har problemet med produktionen av konsumtionsvaror blivit ett spörsmål, som allt oftare behandlats offentligt. Ju flera raketer och satelliter, som kretsar kring jorden och ju flera atombomber som sprängs, desto mera uppenbar blir kontrasten mellan ideologi och verklighet hos Sovjetfolket. Därför har under senare tid citat och propagandaslagord allt oftare blivit föremål för publicering — även citat täckta av mångårigt damm i arkiven. Är det verkligen så att Sovjets politiska ledare har ändrat sina åsikter och börjat lägga ned möda på att öka folkets välfärd enligt ideologin i stället för att sprida fruktan över hela världen? Eller påverkas de av sovjetfolkets livsvilja och krav till att äntligen genomföra en lösning på masskonsumtionens praktiska frågor? Frågan och svaret i likhet med frågan

»vilket var först, hönan eller ägget» kan ge upphov till långvariga diskussioner. Faktum är att det tog hela 40 år för »överflödets framtidssamhälle», innan första boken utkom år 1961, en bok som sammanfattar masskonsumtionens problem under socialistiska förhållanden och där dessa problem även belysas med data.

Med utnyttjandet av de mildare vindar, som råder sedan sista partikongressen skyndade man sig att publicera P. C. Mstivslavskij's bok »Masskonsumtionen i socialismen». Bokens förnämsta förtjänst synes vara, att den lämnar värdefulla upplysningar om sovjetfolkets ekonomiska och kulturella standard vid ett givet historiskt ögonblick. Bokens första del behandlar allmänna principfrågor och understryker att »den materiella produktionen är den huvudsakliga determinanten på samhällsutvecklingens samtliga faser. Reproduktionens samtliga processer och faser beror framför allt på produktionen, på dess nivå, medel, kvantitet och karaktär» (sid. 12). Som författaren påpekar har förhållandet mellan produktion och konsumtion ändrats under den historiska utvecklingen. Han tar avstånd från den ekonomiska åsikt, som underskattar varu- och penningförhållandens betydelse under socialismen, dvs. från de åsikter, som försöker koppla bort individernas ekonomiska intressen i produktionen. Han utgår vidare ifrån, att arbetarnas reallön kan tolkas riktigt endast om man accepterar varu- och penningförhållandens existens i Sovjetekonomin.

Av stort intresse är, att Mstivslavskij uppdelar konsumtionen i tre avdelningar, nämligen i arbetarnas och de anställdas konsumtion, böndernas konsumtion och slutligen de statliga och andra samhälleliga institutioners konsumtion. Vid denna uppdelning erinrar man sig den jugoslaviske revolu-

tionären Djilas' teori om den nya klass, som i Sovjetsocialismen tillkom i stället för den tidigare härskande kapitalistklassen och de statliga funktionärernas privilegierade samhällsklass. Mstivslavskij's uppdelning fick omedelbart mothugg. I. Pisarev, som recenserade boken i Vaprosi Ekonomiki 1962:2, skriver: »Det var onödigt att bryta ut den tredje sektorn. Det ligger i socialismens natur, att denna tredje sektor inte kan ställas mot de förra två, ty vår stat är arbetarnas och böndernas socialistiska stat» (sid. 138).

Bland bokens positiva sidor kan nämnas att uppgifterna om Sovjet inte presenteras ensidigt utan ibland jämföras med förhållandena i USA. Författaren påpekar exempelvis såsom ett positivt drag i USA, att drygt hälften av samtliga anställda arbetar i konsumtionssektorn.

Boken andra del belyser ökningen av Sovjetmedborgarnas konsumtion från 1917 till våra dagar. Det framgår av uppgifterna, att den kvantitativa ökningen av konsumtionsvarorna åtföljs av en sprängartad ökning av behoven ifråga om kvalitet och sortiment. Sovjetstatens utgifter för konsumtionsvarornas framställning — vilka i första hand syftade till en kvantitativ ökning — har ej kunnat tillfredsställa invånarnas efterfrågan. Detaljproblemen kring konsumtionsvarornas framställning behandlas i kapitlen 3-5. Dessa problem illustreras i de flesta fall med exempel hämtade från beklädnadsbranschen. År 1961 tillverkade man 443 milj. par skor i Sovjet. Chrustjov klagade emellertid på kongressen: »Efterfrågan på skor är inte helt tillgodosedd och det lagras ändå skor i handelsledet för ett värde av 1,5 miljarder rubel.»

Inom Sovjetpressen berörs på sista tiden allt oftare problemen kring konsumtionsvarornas omsättning och pro-

duktion. Mstivslavskij riktar uppmärksamheten på dessa iakttagelser. Av artiklarna framgår ett av de viktigaste problemen, nämligen att den rådande planmetodik hindrar företagen att självständigt och elastiskt kunna anpassa produktionen till konsumenternas behov. M. Lev, ordföranden för »sovnarhoz» (statliga företag) centralkontor i Moskva, skriver följande i Ekonomitjeskaja Gazeta den 5 februari: »Skoaffärerna är fulla med kunder. Men inte alla lämnar butikerna med någon vara. Företagen har kommit till den uppfattningen, att massproduktion på löpande band försvårar sortimentets utökning. Planföreskrifterna, varpå företagets arbete grundas, ger ingen möjlighet för företagen att snabbt reagera för handelns önskingar och ändra sortimentets sammansättning.»

M. Lev beskriver vilken lång byråkratisk väg en ansökan om ändring bör genomgå för att slutligen beviljas. Om man exempelvis vill ändra på en modells utseende, måste man få ändringen godkänd från minst 4-5 olika instanser. Även i bästa fall tar detta 5-6 månader i anspråk och när företagen har fått medgivandet, har ändringen redan hunnit bli för gammal. Givetvis är detta inte endast skindustriens problem, dylka klagomål har framförts av textilindustriens och andra konsumtionsvaruindustriens representanter. Andra skyller på industrigrenarnas lokalisering och menar, att påtagliga bristfälligheter råder vid de producerade varornas fördelning mellan de olika republikerna. I Chrekin efterlyser (Ekonomitjeskaja Gazeta, 12 mars 1962) större självständighet och rörelsefrihet för republik och företag. Enligt hans uppfattning ligger felet bl. a. i konsumtionsvaruindustriens lokalisering. Republikerna i Centralasien måste själva organisera produktionen av tusentals

varor, vilket Chrekin anser inte vara ändamålsenligt. Enligt honom bör bara de mest nödvändiga varorna framställas i varje lokaldistrikt och man borde öka omsättningen mellan republikerna.

Avslutningsvis avslöjar Chrekin en mycket viktig orsak till dessa problem: »Erfarenheterna visar att befolkningens efterfrågan och marknadens förmåga att suga upp varor inte har studerats med tillräcklig noggrannhet och vi gör ofta betydande räknepel, när vi prognosticerar olika varors konsumtion.»

Fransk forskning

Forskningens allmänna betydelse framträdde med all tydlighet under andra världskriget när det visade sig att det avgörande för segern var vem som hade den starkaste industriella potentialen. Denna princip kan på samma sätt tillämpas när det gäller det kalla kriget och den ekonomiska kampen i fredstid. Historien har mer än en gång påvisat, att behovet ofta är upptäckstens andlige fader och att ett krig kan spela en banbrytande roll även för framåtskridandet. Efter krigets slut visade det sig att en samordnad modern forskning behöver så stora resurser, särskilt beträffande kärnfysik, att staten tvingades rycka in och överta eller åtminstone kontrollera hela denna vetenskapliga verksamhet. Beträffande statens roll hade sålunda såväl öst som väst liknande utgångsläge och om pendeln på sistone — enligt vissa uttalanden av amerikanska ledare — har slagit över något till västs förmån är det utan tvivel dess enorma vetenskapliga potentials och forskarnas egen förtjänst.

Annars hade de totalitära staterna praktiskt taget obegränsade möjligheter när det gällde att mobilisera samhällets alla tillgängliga resurser och

Rysslands onekligen stora framgångar särskilt beträffande rymdfärder vittnar bäst härom. Bortrövandet av hundratals framstående tyska specialister har förstås också hjälpt ryssarna åtskilligt. Sovjet har dock dröjt med hela forskningens samordnande till 1961/62, medan dess satellit Tjeckoslovakien som första östeuropeiska stat genomförde detta sex år tidigare. Två procent av landets nationalinkomst används till forskningsändamål, men i Prag är man missnöjd med bl. a. forskarkårens långsamma tillväxt. Under nuvarande femårsplan fram till 1965 skall denna öka med tre procent per år, medan produktionstillväxten beräknas växa med 9,5 procent. I verkligheten bör antalet forskare öka åtminstone i samma takt eller snabare än produktionen.

I västerlandet hade forskningen efter andra världskriget olika utgångslägen. USA tog ofta som krigsbyte hela tyska forskarteam, deras oavslutade arbeten och deras planer. Delvis gjordes detta också av England och i mindre utsträckning av Frankrike. Västeuropa, särskilt Frankrike, Västtyskland, Storbritannien och Italien samt delvis även Schweiz, Belgien och Holland, har för länge sedan intensivt utvecklat sin forskning på alla områden och åtminstone de tre förstnämnda av dessa länder har redan hunnit en bra bit på vägen och i vissa fall gått om USA. Det är därför synd, att de flesta yngre svenska forskare nästan uteslutande använder engelska i sitt internationella umgänge och därigenom delvis blir avklippta från direkta kontakter med andra länders forskarkolleger.

Frankrike, vars forskning aktualiserats genom en svensk visit förra våren och ett franskt besök i Sverige i slutet av oktober — började samordna sin forskningsaktivitet redan inför det andra världskriget. Sedan blev det ett

avbrott ända fram till 1954, när ett särskilt statssekretariat bildades i Mendès-Frances ministär. Det hela föll emellertid tillsammans med hans regering redan året därpå. Innan dess hade dock sekretariatet tillsatt ett administrativt organ — högsta rådet för forskning och tekniskt framåtskridande — vilket tre år senare, dvs. redan under de Gaulle, förvandlades till blandad kommitté av regeringsmedlemmar och vetenskapsmän under ledning av ett statsråd (f. n. minister Gaston Palewski, en ättling till en polsk frihetskämpe) och direkt underställd premiärministern. Kommissionens verkställande organ utgörs av »la delegation generale», vars generalsekreterare professor André Marechal var Sveriges gäst för några veckor sedan. Den franska forskningen är i dag uppdelad på följande sätt:

1. 16 universitet (snart skall deras antal ökas till 21) med sammanlagt omkring 7 000 forskare uppdelade på 28 naturvetenskapliga, medicinska och farmakologiska fakulteter.
2. Ett nationellt centrum för veterinärskaplig forskning med omkring 100 egna laboratorier och studiecentra och med över 7 000 forskare.
3. Forskning för och i franska territorier bortom havet och i nya afrikanska stater — f. d. kolonier — med åtta speciella institutioner för bl. a. tropiskt jordbruk, olja, kautschuk osv. Forskningen bedrivs av omkring 800 forskare.
4. Yrkesmässig forskning som samarbetar med och delvis finansieras av stora industriföretag.
5. Industrins egen forskning med nära 300 stora laboratorier och icke mindre än 16 000 forskare och teknisk personal.
6. Speciell forskning förbunden med sex tekniska departement: jord-

bruks-, hälsovårds-, byggnads-, kommunikations-, industri- och försvarsdepartementen, med flera tiotal institutioner och sammanlagt med forskare och teknisk personal till ett antal av 3 000.

Under industridepartementet sorterar även atom- och rymdforskningen, som leds speciellt av respektive kommissioner där både ämbetsmän och vetenskapsmän deltar. Enbart atomforskningen förfogar över en arbetsstyrka på omkring 20 000 man och drar en kostnad av cirka 2,5 miljarder nya francs, av vilka 40 proc. betalas ur försvarsbudgeten. Den övriga försvarsforskningen kostar dessutom över en miljard NF och rymdforskningen, som inte är riktad mot så höga mål som i USA och Sovjet, är kostnadsberäknad till ungefärligen 100 miljoner. Hela det franska forskningsprogrammet kostar f. n. över fyra miljarder NF och ökar med ungefär 17–20 procent om året. Denna takt måste hållas för att reparera den efterslämning som uppstod mellan de båda världskrigen.

Vad åstadkommer man då för dessa stora summor? Forskningens framgångar i Frankrike är så stora på alla områden och så speciella att vi här endast kan ge ett par exempel: den har t. ex. åstadkommit flera nya färgmetaller, bl. a. kombinationen mellan järn och aluminium, vilken är ytterst viktig för hela industrin. Vidare det jättestarka elektroniska mikroskopet på 1,5 miljoner volt, dvs. 10–12 gånger starkare än de vanliga. Detta möjliggör genomstrålning av metallplåtar bakom vilka en cell i en levande organism kan undersökas, något som är en absolut nyhet för naturvetenskapen. Utforskningen av stabilisationen gjorde det möjligt att bygga ytterligt moderna tåg, som kan hålla 150 km i timmen i marschhastighet medan maximifarten är 300 km/tim.

Världens mest sålda flygplan, Caravelen, är som bekant helt och hållet en fransk produkt. Dess maximifart ligger kring 900 km/tim. dvs. närmar sig ljudhastigheten, medan planets nya version, som bygges i franskt-engelskt samarbete, Concorde, beräknas uppnå en hastighet som är $2\frac{1}{2}$ gånger så stor som ljudets. Här kan också nämnas det i slutet av oktober i Sverige på Barkarby flygfält visade s. k. Stolflygplanet (Short take off and landing) Bréguet 941. Planet kan landa på 75 meter, dvs. på en fotbollsplan och under ingång på landning kan det också lyfta direkt på nytt från markytan. I u-länderna kan planet t. ex. användas i stället för lastbilar. Slutligen kan helikoptern Alouette II nämnas, vilken sedan 1958 innehar världsrekord i höjdflygning för helikoptrar med 11 000 m och som har inköpts av inte mindre än 28 länder. Den tillverkas i många länder på licens, bl. a. i Sverige. Ett nytt spännande forskningsprojekt är den dammanläggning över Rances flodmynning i Bretagne som bygges med hjälp av svenskt material. Avsikten är att utnyttja och förvandla tidvattnet till elektricitet. Den franska forskningen befinner sig f. n. i en explosionsartad utveckling och om drygt 5–6 år beräknas det att Frankrike faktiskt kommer att ha en av de största potentialerna på detta område.

Sverige är förstas redan med bland de länder som utbyter forskningserfarenheter med fransmännen, vilka sedan länge samarbetar med USA, Sovjet (bl. a. inom cancer och teoretisk atomforskning), Storbritannien, Västtyskland och andra länder. Tvivelsutan kan den svenska forskningen bara vinna på att närmare knyta an samarbetet med ett land som befinner sig i en så sjudande utveckling. Det besöksutbyte som t. v. har avslutats med franska forskares visit i Sverige i oktober kommer säkert att leda till

nyttiga och för framtiden väsentliga resultat.

Professor Welinders frågor

De statskapitalistiska exegeternas bekymmer över ägardemokratins tar sig stundom besynnerliga uttryck. En av de följsammaste, professor Carsten Welinder, har nyligen lagt ut texten i Stockholms-Tidningen (16/10). Efter att ha begråtit högerns svek mot sina gamla ideal — tronen, altaret och penningpåsen — övergår han till ett krystat resonemang om omöjligheten att öka de enskilda medborgarnas ekonomiska inflytande. Det avslutas med följande tirad: »Vill man inte begripa, att det säkraste sättet att garantera inflytandet över våra storföretag åt en liten klick är att sprida aktierna på så många händer, att den överväldigande mängden aktieägare förlorar varje möjlighet att hävda sig? Eller är det dit man vill nå? Frågan kan synas insinuant (man riktigt ser hur professorn myser när han kommer på denna formulering), men det är lätt för högern att rentvå sig genom att ge besked hur det hela skall fungera.

Svaren på de två frågesatserna är obetingat nej och inte svårt att motivera.

Det hör till ägardemokratins huvudsyften att kapitalbildningen skall ordnas på sådant sätt att alla blir personligen delaktiga i förmögenhetstillväxten. Det gäller alltså i första hand att lokalisera huvuddelen av nysparandet till hushållssektorn. Det måste vidare tillses att sparandet finner bästa möjliga användning. För det ändamålet fordras en välorganiserad kapitalmarknad med ett rikt sortiment av placerings- och kreditformer. Företagen kommer att ha fullgoda möjligheter att *konsolidera* sin ställning. Samtidigt uppmuntras och påverkas de på olika sätt att finansiera *utbyggnaden*

av sin verksamhet genom nytillskjutet kapital. Denna styrning av valet av finansieringsform kan ordnas på olika sätt och motiveras av önskemålet att sparandet i största möjliga utsträckning skall ske i hushållssektorn.

Med största sannolikhet kommer sparmedlens överföring från hushålls- till företagssektorn att i betydande utsträckning ske i form av likvider för nyemitterade aktier. Denna emissionsverksamhet blir en av förbindelselederna mellan utbuds- och efterfrågesidan. Det är viktigt att den och alla andra förbindelseleder fungerar störningsfritt. För detta fordras en rad olika förändringar, bl. a. en vidgning av aktiemarknaden genom ökade möjligheter att köpa och sälja småposter.

Det är framför allt genom kapitalmarknaden som spararna får möjlighet att utöva ett ekonomiskt inflytande, som det inte finns någon motsvarighet till i en centralistisk hushållning, och det är genom marknadens reaktioner — genom försäljningar och inköp som företagsledningarna erfar vilket förtroende de åtnjuter. Både belåtenhet och missnöje kan komma till uttryck i påtagliga och verkningsfulla former. Det är därför ett mycket väl grundat påstående att ägardemokratins ger de enskilda ett mycket större och mer direkt inflytande över näringslivet och samhället i dess helhet.

Vad här sagts behöver naturligtvis inte utesluta att en översyn av aktiebolagslagens bestämmelser om bolagsstämma och styrelse kan vara befogad.

Det kan tilläggas att högerpartiet uppenbarligen påtagit sig en mycket krävande uppgift när den fört fram programmet om ägardemokratins. Det är nödvändigt att partiet ger sina aktiva krafter en ordentlig skolning i de skilda problemställningarna. Professor Welinders artikel visar att det

ibland rentav kan bli en uppgift att bemöta frågor av typen: »Har Ni slutat att slå Er hustru?»

Exit Björnberg

Starka tvivel yppades från början mot fil. dr Arne Björnbergs förmåga att sköta Nämnden för internationellt bistånd — bl. a. i denna tidskrifts spalter. Farhågorna har på kort tid i endast allt för hög grad bekräftats. Närmare bestämt har dr Björnberg som generalsekreterare visat sig brista i två huvudstycken — förmågan att leda u-hjälpsarbetet och förmågan att leda sitt eget ämbetsverk.

Den senare bristen kom först i dagen. På kort tid lämnade ett stort antal av Nib:s kvalificerade befattningshavare sina poster; hr Björnberg lät förstå att han tog saken med ro, vederbörande hade helt enkelt gått till bättre avlönade arbeten i enskild tjänst, det var hela saken. Avhopparna själva talade ett annat språk — det var framförallt vantrivseln med planlösheten, oredan och ryckigheten under hr Björnbergs ledning och dennes oförmåga till samarbete som framdrog den uppseendeväckande personalavgången, betonade de.

Sedan uppmärksamheten på detta sätt riktats mot förhållandena inom Nib framkom också snart nog allvarliga anmärkningar av än mer betänklig art mot det sätt på vilket själva fältarbetet hade bedrivits. Särskilt de absurda förhållandena vid den svenska »mönstergården» i Algeriet kastade ett obarmhärtigt ljus över ledningens kapacitet: inte nog med att okunnighet, planlöshet och diletantism spelat en förskräckande roll, när man äntligen fått en kapabel person att åta sig den besvärliga och omskrutna uppgiften hade denne på ett upprörande sätt lämnats i sticket med svärbemästrade lokala problem, utan

stöd av instruktioner från Stockholm. Även från andra håll rapporterades beklämmande förhållanden — bl. a. rörande det kända familjeplaneringsprojektet i Pakistan, som bekant ett av statsrådet Ulla Lindströms paradprogram. Det visade sig att den svenska mönsterkliniken — med tre läkare — genomsnittligt haft 3-4 besök per dag!

Inför dessa anmärkningar, som väl att märka inte kunde dementeras av styrelsens ordförande landshövding Valter Åman, visade sig hr Björnbergs överordnade i det längsta märkligt tröga till verkan. Statsministern råkade något oförsiktigt ut för kalamiteteten att på förhand med stöd av alls ingen undersökning, skriva ut ett frejdebetyg åt den hårt ansatte generalsekreteraren. Att statsrådet Lindström förfor på samma vårdslösa sätt förvånar däremot ingen. Fru Lindström kunde ju dessutom, för vad det nu kunde vara värt, trösta sig med att hon fått ryggstöd av socialdemokratiska kvinnoförbundets täta oryggliga led, som i ett herostratiskt ryktbart uttalande karakteriserade kritiken mot Nib som »människojakt».

Besvärande fakta låter sig dock inte bortförklaras — en utredning blev ofrånkomlig. Visserligen försökte man till att börja med komma ifrån det hela genom en i detta sammanhang irrelevant åtgärd, att låta statskontoret företa en organisationsundersökning. I sig själv är en sådan visst förträfflig och av behovet påkallad, men inte rätta sättet att få klarhet i beskyllningar för allvarliga omdömesbrister och försummelser på gränsen till tjänstefel. Så småningom insåg också landshövding Åman att saken måste rensas upp ordentligt och begärde att regeringen skulle tillsätta en opartisk utredning. Hr Erlander lovade att så skulle ske. Det befängda är bara, att regeringschefen inte långt

tidigare insett att han själv måste ta initiativet till en sådan granskning — med fördel *innan* han själv eller fru Lindström solidariserat sig med hr Björnberg. Det dröjde emellertid inte länge innan bedömningen på högre ort svängde. Hr Åman tog tillbaka sina egna ord och biträdde sin styrelses mening att ingen ytterligare utredning behövdes — man måste först och främst tänka på personalens arbetsro! I riksdagens remissdebatt hävdades denna orimliga uppfattning halsstarrigt av regeringssidans talesmän. Att man därmed gjorde ont värre är ofrånkomligt — en upprensning måste komma till stånd, uppskovet och undanflykterna har enbart försvårat situationen och ytterligare skärpt förtroendekrisen.

Att hr Björnberg inte kommer tillbaka som chef för Nib är nu helt klart. Det finns, i avbidan på utredningsresultaten, inte anledning att

lägga ytterligare stenar på en börda som blivit den olycklige generalsekretären för tung. Att han på denna post skulle visa sig vara för kort i rocken är ytterst ett förhållande för vilket inte han bör klandras, utan den som halsstarrigt envisades med att utse honom till befattningen. Affären Nib kommer ingalunda att kunna betraktas som utagerad endast därigenom att generalsekretären lämpas över bord. Det yttersta ansvaret ligger på högre ort; de politiska konsekvenserna därav borde rimligen inte få utebli.

Jur. kand. Sven Ekelund

var författare till artikeln »Mellanpartierna och parlamentarismen» i föregående häfte, nr 7, av Sv. T.; ej som till följd av ett korrekturfel angivits Sven Eklund. Red. beklagar misstaget.